

DIMITRIJ

Dvořákův Dimitrij

Výrazně národní a kmenová příslušnost Dvořákovy tvorby byla jednou z příčin velkého úspěchu jeho skladeb v cizině. Tím hýřivěji a opojněji zasvitly národní barvy v těch skladbách, kde zdroj své inspirace vědomě čerpal ve zvláštním charakteru hudby slovanských národů, kde přímo usiloval o dosažení osobité nálady a koloritu a o přenesení těchto kmenových rysů do nejvyšších uměleckých poloh.

Vroholem a takřka syntézou řady jeho „slovanských“ děl je opera *Dimitrij*.

Ke kompozici tohoto díla přistoupil Dvořák v údobí pro tehdejší společenský život neobyčejně významným — v údobí budování Národního divadla.

Dvořák tehdy uvažoval o nové hudebně-dramatické skladbě, která by mohla být uvedena na scéně nově vybudovaného Národního divadla. Byl upozorněn na libreto Marie Červinkové-Riegrové, jehož námět se opíral o bouřlivé události ruských dějin po smrti cara Borise Godunova.

Libreto bylo napsáno velmi účinně, dramaticky neobyčejně působivě a Dvořák se okamžitě rozhodl ke kompozici. Konečně měl před sebou téma, po kterém již dlouhou dobu toužil. Byla to nejen „slovanskost“ námětu, která skladatele zaujala — neboť Dvořák patřil k té části české pokrokové veřejnosti, která obracela svou pozornost a sympatie k historii a kultuře ruského národa — ale současně rozloha a stavba tématu, vhodná k vytvoření velké opery. Mohutné davové scény a dramatické situace střídající se s místy lyrickými, tragicky zakončený děj přímo volal po barvitějším, plnějším rozvinutí všech hudebních prostředků.

V březnu r. 1881 začal Dvořák na nové opeře pracovat a na podzim příštího roku byla opera dokončena.

Vytvořil dílo neobyčejného dramatického účinku a sugestivní síly, jedno z největších děl, do té doby skladatelem skomponovaných. Přináší v něm mimořádné mistrovství sborové techniky ve velkých ansáblech a sborech, které vytváří dramatické pozadí hlavního příběhu — příběhu Dimitrije — ne samozvance, ne cara, ale příběhu Dimitrije — člověka.

Historická data k textu opery

Soudobý portrét cara Demetria Samozvance I (dřevoryt)

Děj libreta M. Červinkové — Riegrové se opírá o bouřlivé události ruských dějin, po smrti cara Borise Godunova, v historii zvaných „smutnoje vremja“.

Převratná a násilná politika jeho předchůdce, cara Ivana Hrozného, vydala své plody. Vysoká šlechta, bojaři, kteří byli za vlády obou těchto carů v mocenských nárocích velmi omezováni, viděla nyní

v politických vztazích cestu k znovuupevnění svého otrěseného postavení. Jejich vlivem rozšířilo se již dříve mínění, že Godunov zabil Ivanova syna Dimitrije, aby měl snazší cestu ke trůnu.

Po jeho smrti opět jejich přičiněním se objevil na Litvě jakýsi potulný mnich, který se vydával za zázračně zachráněného Dimitrije. Společná diplomacie bojarů a Poláků obstarala tomuto Lžidimitriji vojsko, v jehož čele vtrhl do Moskvy, zmocnil se trůnu, avšak již po roce zahynul v dalších bouřích.

Autorka libreta spojila tyto historické skutečnosti s některými událostmi následujících let, kdy se za hrozného obecného zmatku vystřídala krátká vláda knížete Vasilije Šujského, vpád polské armády krále Zikmunda do Ruska a dobytí Moskvy i objevení dalšího Lžidimitrije, který byl snad původu nevolnického.

Libretistka vytvořila z obou samozvanců postavu jedinou. V jejím libretu je Poláky, usilujícími o rozbití ruského státu, vybrán k úloze Dimitrije chlapec, nevolník Griška Otrepěv, jenž žije od dětství v péči polské šlechty a který v dospělém věku snadno uvěří, že je vlastně záhadně zmizelým synem Ivana Hrozného.

Autorka tak spojila polskou okupaci Moskvy, vraždění rodiny Godunových, z níž se zachránila jedině dcera Xenie, boje mezi pravoslavným ruským lidem a polskou šlechtou atd. do jediného dějového řečiště.

Dimitrije obdařila vlastnostmi člověka čistého charakteru, jenž je nástrojem politických sil, čímž se nevzdálila příliš historické pravdě. Z historických dokumentů je známo, že Dimitrijova vláda měla i mnoho rysů pozitivních (dává účast na vládě širšímu okruhu bojarů, omilostňuje rody, trestané za Borise Godunova, má plány na podporu školství a rozvoje věd, rád vychází sám do moskevských ulic, aby tu hovořil s prostým lidem — počáteční přátelský vztah k Polákům chladne, odmítá Zikmundovy nároky na části ruského území) a jeho smrt byla důsledkem bojarských intrik, v nichž hlavní roli hrál kníže Vasilij Šujskij.

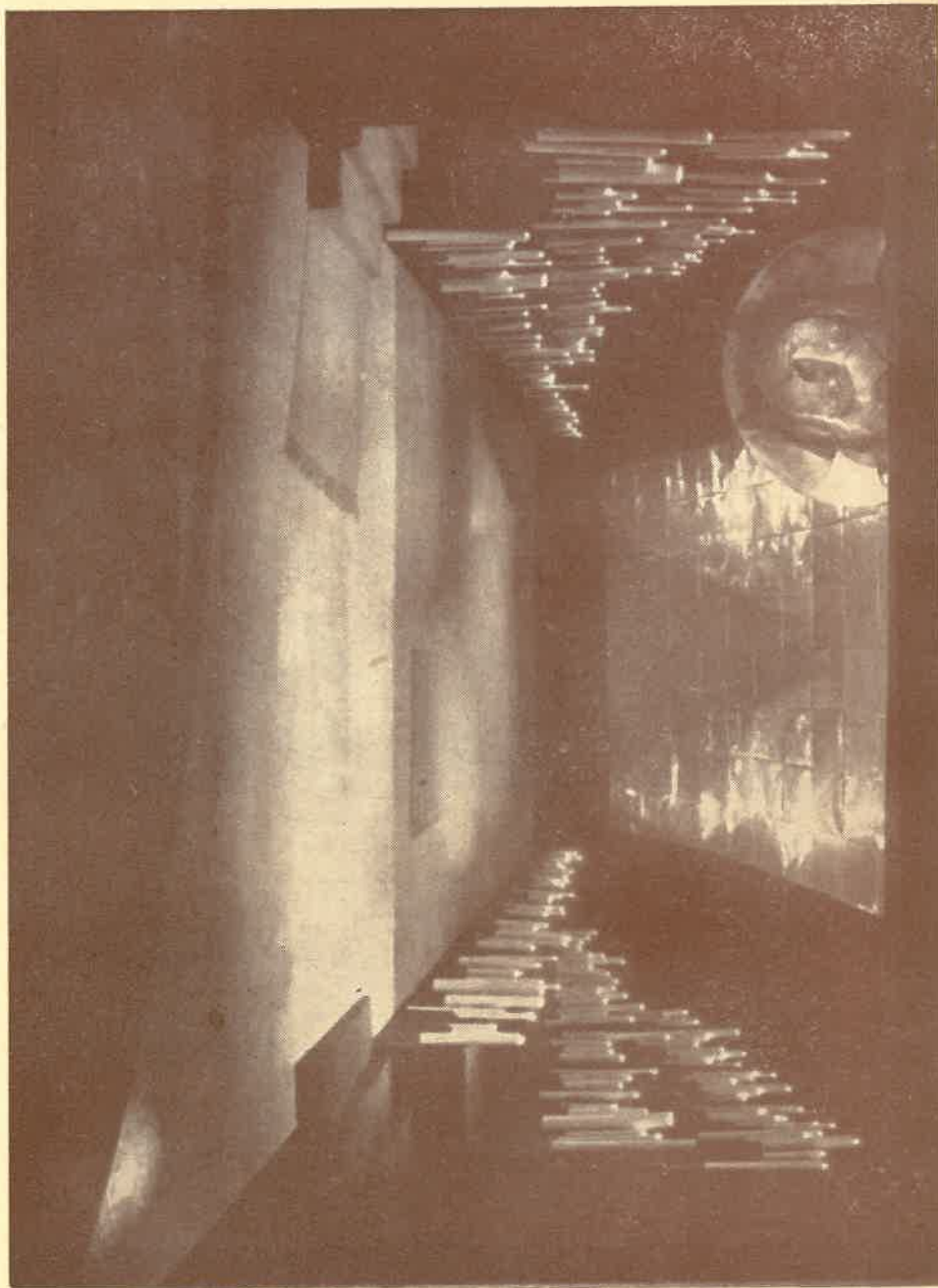

Jiří Pinkas, nový šéf ostravské opery

se narodil roku 1920 v Praze. Když ukončil v r. 1948 svá studia (dirigování, skladbu) na pražské konzervatoři, nastoupil v témže roce jako umělecký vedoucí Pěveckého sboru čs. rozhlasu.

Důležitým bodem jeho tvůrčí biografie je vítězství, které toto těleso získalo pod jeho vedením — jako první v republice bylo vyznamenáno státní cenou v roce 1948. V této době J. Pinkas současně spolupracoval s rozhlasovými orchestry jako dirigent. Od roku 1955 do roku 1962 působil jako dirigent Janáčkovy opery Státního divadla v Brně a vyučuje dirigování na brněnské konservatoři a JAMU.

Energický, mužný charakter Pinkasovy umělecké individuality, vtiskuje jeho dirigentskému pojetí osobitý ráz. Jako dirigent Státní filharmonie v Brně má za sebou již mnoho zahraničních úspěchů (Lipsko, Drážďany, Japonsko). Jeho repertoár má rozlohu a šíři — od základních děl klasiků po evropskou modernu. K posledním úspěchům J. Pinkase, dirigenta, patří obdivuhodné podání Dvojkonzertu B. Martinů na Mezinárodním hudebním festivalu B. Martinů, r. 1966 v Brně.

DIMITRIJ

Buď žehnán, slávy naší památníku,
buď žehnán, Kremlu, pýcho otčiny!⁵⁴
tys chránko carů, světců, mučenníků,
tys minulosti naší svatyní!⁵⁵
Ty, srdce Ruska, k tobě-li spěcháme,
v nadšení blahém dmou se prsa nám,
svatá jsou místa, v něž se ubíráme,
a svatý prach, ve kterém poklekám!

SBOR.

On jistě našich carů
je dědic vznešený.⁵⁶

DIMITRIJ

Praotců duch⁵⁹ nechť žehná tvého syna,
by vládnout mohl⁴⁰ k blahu národu,
buď se mnou povždy milost Hospodina,
požehnat rač on⁴¹ mému příchodu!
Já svatě přísahal jsem v duchu sobě,
že, zvítězím-li v boji nad vrahy,
chci slávu Rusi množit v každé době;
buď, Moskvo, svědkyní mé přísahy!⁴²

MARFA.

Jak velký v nadšení,
jak myslí vznešený!
Ó, blahé tušení,
tot syn můj ztracený!

Árie Dimitrije z I Dějství (vstup do
Kremlu).

Antonín Dvořák

DIMITRIJ

opera o 4 dějstvích

Libreto: Marie Červinková-Riegrová

Dirigent: Jiří Pinkas

Režie: Ilja Hylas

Sbormistr: Karel Kupka

Výtvarník scény: Zbyněk Kolář j. h.

Výtvarník kostýmů: Marcel Pokorný j. h.

Asistent: Eliška Pavlousková

Choreografie: zasl. umělec

Emerich Gabzdyl

Korepetice: Jaromír Šalamoun

Premiéra 26. listopadu 1966 v Divadle Z. Nejedlého

Opera Státního divadla v Ostravě,
laureát státní ceny uvádí
k Měsíci československo-sovětského přátelství
a k 125. výročí skladatelova narození

Dimitrij Ivanovič, ... Oswald Bugel
domnělý syn Ivana Hrozného Jaroslav Hlubek j. h.

Marfa Ivanovna, ... Drahomíra Drobková
cařice, vdova po Ivanu Hrozném Alena Havlicová

Marina, ... Agia Formánková
choť Dimitrijova, dcera Jiřího Eva Gebauerová
Mníška

Xenie, ... Jitka Kovaříková
dcera Borise Godunova Radmila Minářová

Pjotr Basmanov, ... zasl. um. Jiří Herold
vůdce vojsk carských Jan Kyzlink

Kníže Vasilij Šujskij, ... Vladimír Mach
Miloslav Tolaš

Jov, patriarcha moskevský, ... Karel Hanuš
Karel Průša

Něborský, ... Vojtěch Zouhar
Bučinský, ... Radoslav Svozil
členové polské družiny

Inspicent: Jaroslav Deršák Karel Raška

Napovídá: Libuše Bílková Marie Pečínková

Obsah opery

I.

Car Boris Godunov zemřel. Lid zmítán pochybnostmi, shromažďuje se před staroslavným Kremlem a s nedůvěrou očekává toho, jenž se vydává za Dimitrije, syna Ivana Hrozného a táhne s polskými vojsky na Moskvu. Dimitrij slavnostně vstupuje do Moskvy a přísahá, že bude vládnout spravedlivě. Věří, že je skutečným carevičem a carevna Marfa, přestože jej pokládá za člověka zcela cizího, z touhy po pomstě za svého mrtvého syna, jej uznává a tím opravňuje před všemi jeho vstup na trůn.

II.

V Kremle se chystá korunovace Dimitrije a jeho ženy Mariny Mniškovny. Mezi manžely dochází ke sporu, Marina odmítá se podrobit ruským mravům a zvykům a k ostré rozmišce dochází i mezi polskými a ruskými šlechtici, car hrozbou zjednává klid. Dimitrij, roztrpčen, hledá útěchu v hrobce ruských carů. Setkává se zde s dívkou (Xenie, dcera Borise Godunova), která prchá před polskými šlechtici. Dimitrij ji zachrání. Je okouzlen něžností a půvabem Xenie. Sám pak zůstává a vyslechne spiklence v čele s Vasilijem Šujským, kteří proti němu osnují povstání. Nikým nechráněn Dimitrij vystoupí, carská stráž přichází v posledním okamžiku a Šujského zajme.

III.

Dimitrijův vztah k Marině značně ochladl. K definitivní roztržce s Marinou dojde, když přijde prosit Xenie o milost pro Šujského, odsouzeného na smrt. Z jejího a Dimitrijova vzrušení a z toho, že dá Šujskému milost poznává Marina, že Dimitrij Xenii miluje. Uvědomuje si, že jakmile ztratí Dimitrijovu lásku, Poláci ztratí svůj vliv na Rusi. V tom okamžiku vrhá Dimitrijovi do tváře tvrzení, že není pravý car. Její strýc prý kdysi přijal od ruského uprchlíka nevolnické dítě Grišku Otrěpěva a vědomě jej vychoval jako carského následovníka, čímž získal nástroj k ovládnutí Rusi.

Dimitrij je zdrcen.

IV.

V domě knížete Šujského nařiká Xenie nad svou láskou k Dimitriji. Je přesvědčena, že se ho musí zřít, proto vítá smrt z Mariiných rukou.

Marina si však v posledním okamžiku uvědomuje pravého viníka a veškerá zloba se obrací proti Dimitriji. Především lidem prohlásí Dimitrije za podvodníka Otrěpěva. V této osudné chvíli má opět rozhodnout carevna Marfa. Když má přísahat, že Dimitrij je její pravý syn, na chvíli zaváhá. A když se přece rozhodne přísahat, zadrží ji Dimitrij. Zbaven víry v sebe a naděje na štěstí s Xení, odmítá dosáhnout trůnu podvodem. Umírá smrtící ranou dýky Šujského.

Nár. divadlo mor.-slezské v Ostravě. - Měst. divadlo.

Ve čtvrtek dne 22. prosince 1921 poprvé!

Slavnostní představení
k uctění 80ti-letých narozenin Antonína Dvořáka.

DIMITRIJ

Opera o 4 jednáních. Slova napsala Marie Riegrová-Červenková. Hudbu složil Antonín Dvořák. Dirigent Emanuel Bastl. Režisér Rudolf Fejfar. Dekorace dle návrhu akad. malíře Jos. Weniga: Miloslav Dvořák, kostýmy Karel Dojava.

OSOBY:

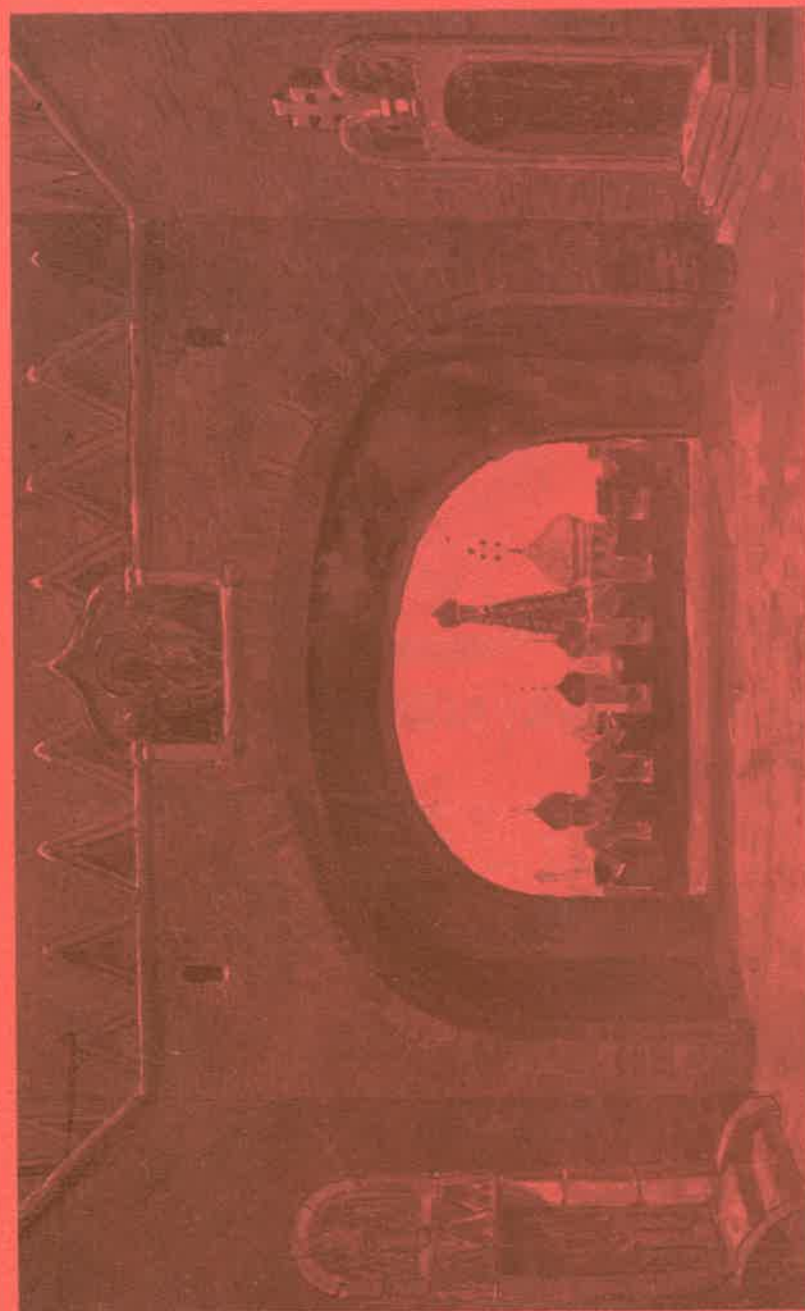
Dimitrij Ivanovič, domnělý syn Ivana Hrozného	Tadeáš Dura
Marfa Ivanovna, caňice, vdova po Ivanu Hrozném	Sláva Mazáková
Marina Mnišková z rodu knížat Sandomirských, choť Dimitriova	Linda Šmidová
Xenie Borisovna, dcera po caru Borisu Godunovu	Ada Nordenová
Petr Fedorovič Basmanov, vůdce vojsk carských	Rudolf Lanhaus
Kníže Vasilij Šujský	Karel Kalmar
Patriarcha Moskevský Joy	Jaroslav Hampl
Něborský) Bučinský) z polské družiny	Stanislav Muž Rudolf Fejfar

Lid moskevský. Bojarové a bojarky. Knězi Družina polská. Vojsko. Pážata. Děj v Moskvě v letech 1605 a 1606.

Obsah a rozbor díla s obrazem skladatele
možno obdržeti u uváděcího personálu.

Začátek o 7. hodině.

Konec o půl 10. hod.

Scénický návrh Jos. Weniga k prvnímu ostravskému provedení Dimitrije.

PŘED PŘÍŠTÍ NÁVŠTĚVOU DIVADLA K NÁMI

ČISTÍME veškeré oděvy jako expresní službu, na počkání, nebo do 24 hodin. Půl hodiny čekání strávíte u televizoru a šálku kávy.

ZEHLÍME oděvy na počkání. Za 15 minut, nebo i dříve bude váš oděv jako nový.

KOŠILE vám vypereme do 24 hodin.

VÍTE KDE?

V Domě služeb na Černé louce — přízemí.
Služby poskytujeme od 6,00 do 21,30 hod.
V sobotu od 6,00 do 14,00 hodin.

PRADELNY A ČISTÍRNÝ
města Ostravy
závod 3 — ZETTA

A. Dvořák: Dimitrij. Program vydalo Státní divadlo v Ostravě v redakci prom. hist. Evy Sýkorové. Grafická úprava Bedřiška Ustohalová, foto František Krasl, Typografická úprava R. Mikeska. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., závod Ostrava, provoz 22, Hollarova 14.
Cena 2 Kčs.

T 11, 64533

